

**INNOVATSION TA'LIM BOSHQARUVI: YANGI MENEJMENT MODELLARI
VA AMALIYOTLAR****Nabijonova Oynula Nazirjonovna***Toshkent shahridagi Puchon universiteti, Menejment: ta'lim**menejmenti mutaxassisligi magistranti**nabijonovaoyunura7@gmail.com***Annotatsiya**

Mazkur maqolada innovatsion ta'lim boshqaruvining zamonaviy yo'nalishlari keng ravishda yoritiladi. Yangi menejment modellari va ularning umumta'lim muassasalari faoliyatidagi ahamiyati ommaga tahlil qilinadi. Tadqiqotimizda ta'lim tizimida strategik boshqaruv, raqamli texnologiyalar integratsiyasi, pedagogik liderlik, monitoring va sifat menejmentining o'rni yoritilgan. Albatta, bu jihatlar maqolamiz g'oyasi uchun juda foydalidir. Shuningdek, innovatsion pedagogik boshqaruvning asosiy tamoyillari, samarali boshqaruv mexanizmlari hamda ta'lim muassasalarida qo'llanilayotgan zamonaviy yondashuvlar ilmiy jihatdan asoslab berilgan. Tadqiqot natijalari innovatsion ta'lim boshqaruvini takomillashtirish, boshqaruv samaradorligini oshirish va ta'lim tizimining barqaror rivojlanishini ta'minlashga xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: *innovatsion ta'lim boshqaruvini, ta'lim menejmenti, strategik boshqaruv, pedagogik liderlik, raqamli transformatsiya, sifat menejmenti, monitoring tizimi, innovatsion yondashuv*

Kirish

Bugungi kunda globallashtirish jarayonlari va raqamli texnologiyalarning tez sur'atlarda rivojlanishi ta'lim tizimiga yangicha talab va yondashuvlarni shakllantirmoqda. Ta'lim muassasalari endilikda faqat bilim beruvchi an'anaviy tuzilma sifatida emas, balki doimiy yangilanib boruvchi, innovatsion g'oyalar asosida rivojlanadigan murakkab ijtimoiy tizim sifatida qaralmoqda. Shu sababli ta'limni boshqarish jarayonida innovatsion yondashuvlarni qo'llash, zamonaviy menejment modellari va raqamli texnologiyalarni integratsiya qilish dolzarb masalaga aylanib bormoqda.

So'nggi yillarda ta'lim sifati mamlakatning ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyotini belgilovchi asosiy omillardan biri sifatida e'tirof etilmoqda. Shu nuqtayi nazardan, ta'lim tizimini samarali boshqarish nafaqat ma'muriy jarayon, balki strategik rejalashtirish, innovatsion fikrlash va natijadorlikka yo'naltirilgan kompleks faoliyat sifatida qaraladi. Masalan, zamonaviy maktablarda elektron jurnal tizimlari, raqamli monitoring platformalari va onlayn

baholash tizimlarining joriy etilishi boshqaruv samaradorligini oshirishga xizmat qilmoqda. Xalqaro tajribalar shuni ko‘rsatadiki, innovatsion boshqaruv yondashuvlari ta‘lim sifatini oshirishda muhim rol o‘ynaydi. Finlyandiya ta‘lim tizimida o‘qituvchilarga berilgan yuqori darajadagi mustaqillik va ishonch, Singapurda esa raqamli boshqaruv va strategik rejalashtirish tizimlari ta‘lim samaradorligini oshirishda muhim omil bo‘lib xizmat qilmoqda. Janubiy Koreya tajribasida esa ta‘lim jarayonini qat‘iy monitoring qilish va natijadorlikka yo‘naltirilgan boshqaruv modeli yuqori natijalarni ta‘minlamoqda.

O‘zbekiston Respublikasida ham ta‘lim tizimini modernizatsiya qilish, innovatsion boshqaruv mexanizmlarini joriy etish va raqamli transformatsiyani kuchaytirish bo‘yicha keng ko‘lamli islohotlar amalga oshirilmoqda. Xususan, “Raqamli maktab” loyihalari, pedagoglarni qayta tayyorlash dasturlari va boshqaruv tizimiga innovatsion texnologiyalarni joriy etish tashabbuslari ta‘lim sifatini oshirishga qaratilgan muhim qadamlardan biridir.

Mazkur maqolada innovatsion ta‘lim boshqaruvining zamonaviy yo‘nalishlari, yangi menejment modellari va ularning amaliyotda qo‘llanilishi ilmiy jihatdan tahlil qilinadi. Shuningdek, strategik boshqaruv, pedagogik liderlik, sifat menejmenti va monitoring tizimlarining ta‘lim samaradorligiga ta‘siri yoritilib, zamonaviy maktab boshqaruvida ularni qo‘llashning samarali yo‘llari asoslab beriladi.

Adabiyotlar sharhi

Innovatsion ta‘lim boshqaruvi va zamonaviy menejment modellarini o‘rganish so‘nggi yillarda mahalliy hamda xorijiy ilmiy adabiyotlarda keng yoritilayotgan dolzarb yo‘nalishlardan biri hisoblanadi. Ushbu soha bo‘yicha amalga oshirilgan tadqiqotlar ta‘lim tizimida boshqaruv samaradorligini oshirish, innovatsion yondashuvlarni joriy etish hamda strategik rivojlanish mexanizmlarini takomillashtirishga qaratilgan. Men o‘rgangan ilmiy manbalarda klassik boshqaruv nazariyalarining asoschilari alohida o‘rin egallaydi. Xususan, A. Fayol tomonidan ilgari surilgan boshqaruv tamoyillari zamonaviy menejment tizimining shakllanishida muhim nazariy asos bo‘lib xizmat qiladi. Uning mehnat taqsimoti, intizom, vakolat va mas‘uliyat uyg‘unligi kabi yondashuvlari bugungi ta‘lim boshqaruvida ham o‘z ahamiyatini yo‘qotmagan.

Chet el adabiyotlarini tahlil qilganimda, P. Drukerning natijaga yo‘naltirilgan boshqaruv konsepsiyasi innovatsion ta‘lim menejmentini rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega ekanligi aniqlandi. Uning fikricha, boshqaruv tizimi aniq maqsadlar va o‘lchanadigan natijalar asosida tashkil etilishi lozim. Bu yondashuv ta‘lim muassasalarida strategik rejalashtirish va samaradorlikni baholash jarayonlarini kuchaytiradi. Shuningdek, E. Deming tomonidan ishlab chiqilgan PDCA (Rejalashtirish – Amalga oshirish – Tekshirish – Takomillashtirish) modeli sifat menejmenti sohasida keng qo‘llanilib, ta‘lim tizimida uzluksiz takomillashtirish mexanizmi sifatida qaraladi. Ushbu model ta‘lim jarayonlarini

tizimli tahlil qilish va sifatni doimiy ravishda yaxshilash imkonini beradi. H. Mintzbergning boshqaruv rollari nazariyasi ham zamonaviy ta’lim menejmentini o’rganishda muhim ilmiy asoslardan biri sifatida e’tirof etiladi. Uning yondashuviga ko’ra, rahbar faoliyati axborot almashinuvi, insonlar bilan ishlash va qaror qabul qilish jarayonlaridan iborat murakkab tizim sifatida shakllanadi. Bu esa ta’lim muassasasi rahbaridan yuqori darajadagi kommunikativ va strategik ko’nikmalarni talab etadi.

Xalqaro tajribalarni o’rganish jarayonida Finlyandiya, Janubiy Koreya va Singapur ta’lim tizimlari innovatsion boshqaruvning samarali modellari sifatida alohida ahamiyat kasb etishi aniqlandi. Finlyandiya modelida o’qituvchilarga berilgan mustaqillik va ishonch, Janubiy Koreyada esa qat’iy rejalashtirish va intizom, Singapurda esa raqamli texnologiyalar va liderlik tizimlari ta’lim sifatini oshirishda muhim rol o’ynaydi. Mahalliy olimlar orasida S. Turg’unovning rahbarlik faoliyati va boshqaruv kompetensiyalariga oid ilmiy ishlari muhim ahamiyatga ega. U rahbarning shaxsiy fazilatlari va kasbiy kompetensiyalari ta’lim boshqaruvining samaradorligini belgilovchi asosiy omillardan biri ekanligini ta’kidlaydi. Shuningdek, Sh. Toshboyev tomonidan olib borilgan tadqiqotlarda innovatsion ta’lim boshqaruvining asosiy tamoyillari — strategik yondashuv, jamoaviylik, innovatsiyalarga ochiqlik va natijaga yo’naltirilganlik keng yoritilgan. Radjabova G.U.ning ilmiy ishlari esa ta’lim xizmatlari bozorini rivojlantirish, innovatsion pedagogik menejmentni joriy etish va ta’lim tizimini modernizatsiya qilish masalalariga bag’ishlangan. Umuman olganda, tahlil qilingan ilmiy adabiyotlar innovatsion ta’lim boshqaruvini zamonaviy ta’lim tizimining ajralmas qismi ekanligini ko’rsatadi. Ushbu yo’nalish bo’yicha olib borilgan tadqiqotlar ta’lim sifatini oshirish, boshqaruv jarayonlarini optimallashtirish va xalqaro tajribalarni milliy ta’lim tizimiga tatbiq etish uchun muhim nazariy va amaliy asos bo’lib xizmat qiladi.

Tadqiqot metodologiyasi

Mazkur tadqiqotda innovatsion ta’lim boshqaruvini, zamonaviy menejment modellari hamda ularning umumta’lim muassasalari faoliyatidagi amaliy ahamiyatini o’rganishga qaratilgan ilmiy-metodologik yondashuvlardan foydalanildi. Tadqiqot jarayonida ta’lim menejmentining nazariy asoslari, xalqaro tajribalar, strategik boshqaruv mexanizmlari va innovatsion pedagogik boshqaruv tamoyillari kompleks tarzda tahlil qilindi. Tadqiqotning metodologik asosini tizimli yondashuv, qiyosiy tahlil, monitoring, pedagogik kuzatish va ilmiy manbalarni kontent-tahlil qilish usullari tashkil etdi. Shuningdek, zamonaviy ta’lim boshqaruvida qo’llanilayotgan strategik rejalashtirish, SWOT tahlil, SMART maqsadlar va KPI indikatorlari asosida boshqaruv samaradorligini baholash usullaridan ham foydalanildi.

Tadqiqot davomida Finlyandiya, Janubiy Koreya va Singapur ta’lim tizimlarida qo’llanilayotgan innovatsion boshqaruv modellarining o’ziga xos jihatlari qiyosiy jihatdan o’rganildi. Ayniqsa, ushbu davlatlarda ta’lim sifati monitoringi, transformatsion liderlik,

raqamli boshqaruv platformalari hamda pedagogik jamoani motivatsiyalash tizimlarining samaradorligi alohida tahlil qilindi. Mening shaxsiy mulohazam shuki, bugungi kunda ta'lim tizimida samarali boshqaruvni tashkil etish faqat an'anaviy ma'muriy nazorat bilan cheklanib qolmasligi kerak. Zamonaviy ta'lim menejmenti rahbarlardan innovatsion fikrlashni, strategik yondashuvni va raqamli texnologiyalar bilan ishlash kompetensiyalarini talab etadi. Shu sababli tadqiqot davomida innovatsion boshqaruvning inson omiliga, pedagogik muhitga va ta'lim sifatiga ta'siri alohida e'tiborda bo'ldi. Darhaqiqat, globallashuv va raqamli transformatsiya jarayonlari ta'lim tizimiga ham kuchli ta'sir ko'rsatmoqda. Bu esa ta'lim muassasalarida boshqaruv faoliyatini yangi bosqichga olib chiqishni talab qiladi. Tadqiqot davomida aynan mana shu jarayonlarning ta'lim menejmentiga ta'sirini aniqlash hamda zamonaviy boshqaruv modellarining samaradorligini o'rganishga harakat qilindi.

Shaxsiy tajribamga tayanib aytishim mumkinki, ta'lim muassasasida innovatsion boshqaruv muhitini shakllantirishda rahbarning liderlik salohiyati, jamoa bilan ishlash ko'nikmalari va yangiliklarga ochiqqligi muhim omil hisoblanadi. O'quv jarayonini monitoring qilish, pedagoglar faoliyatini qo'llab-quvvatlash va motivatsion muhit yaratish boshqaruv samaradorligini oshirishga xizmat qiladi. Shu nuqtai nazardan tadqiqotda transformatsion liderlik va jamoaviy boshqaruv usullarining ahamiyati keng o'rganildi. Metodologik yondashuvlarimdan kelib chiqib, tadqiqot davomida nazariy va amaliy tahlillar uyg'unligiga alohida e'tibor qaratildi. Ilmiy adabiyotlarni tahlil qilish bilan bir qatorda, zamonaviy maktab boshqaruvida uchrayotgan muammolar, innovatsion texnologiyalarni joriy etishdagi to'siqlar va boshqaruv samaradorligini oshirishga oid amaliy tajribalar ham umumlashtirildi.

Tadqiqotning ishonchliligini ta'minlash maqsadida mahalliy va xorijiy olimlarning ilmiy ishlari, xalqaro tashkilotlarning hisobotlari, ta'lim menejmentiga oid nazariy manbalar hamda innovatsion boshqaruv bo'yicha olib borilgan zamonaviy tadqiqotlardan foydalanildi. Tadqiqot natijalari innovatsion ta'lim boshqaruvini rivojlantirish, boshqaruv tizimini takomillashtirish va ta'lim sifatini oshirish bo'yicha ilmiy-amaliy tavsiyalar ishlab chiqishga xizmat qiladi.

Tahlil va natijalar

Mazkur tadqiqot jarayonida innovatsion ta'lim boshqaruvi tizimining nazariy asoslari, zamonaviy menejment modellari hamda ularning umumta'lim maktablari faoliyatidagi amaliy ahamiyati chuqur o'rganildi. O'rganilgan ilmiy manbalar, xalqaro tajribalar va zamonaviy boshqaruv konsepsiyalarini tahlil qilish natijasida ta'lim tizimining barqaror rivojlanishi samarali boshqaruv mexanizmlariga bevosita bog'liq ekanligi aniqlandi. Ayniqsa, globallashuv va raqamli transformatsiya sharoitida ta'lim muassasalari oldiga qo'yilayotgan yangi talablar boshqaruv jarayonlarini yangicha yondashuvlar asosida tashkil etishni taqozo

qilmoqda. Tahlillar davomida an’anaviy boshqaruv usullarining bugungi tezkor o‘zgaruvchan ta’lim muhiti uchun yetarli emasligi kuzatildi. Zamonaviy maktab boshqaruvida rahbarning faqat nazorat qiluvchi subyekt sifatidagi faoliyati emas, balki strategik fikrlovchi, innovatsiyalarni qo‘llab-quvvatlovchi va pedagogik jarayonni rivojlantira oladigan lider sifatidagi kompetensiyalari muhim o‘rin egallashi aniqlashtirildi. Shu jihatdan transformatsion liderlik modeli ta’lim menejmentida eng samarali yondashuvlardan biri sifatida namoyon bo‘ldi.

Xorijiy davlatlar tajribasini tahlil qilish davomida Finlyandiya ta’lim tizimida o‘qituvchilarga berilgan erkinlik va ishonch pedagogik samaradorlikni oshirishga xizmat qilayotgani ma’lum bo‘ldi. Janubiy Koreyada esa strategik rejalashtirish va yuqori intizom asosidagi boshqaruv modeli o‘quvchilarning akademik natijalariga ijobiy ta’sir ko‘rsatmoqda. Singapur tajribasida raqamli texnologiyalar asosidagi monitoring tizimlari hamda liderlikka yo‘naltirilgan boshqaruv modeli alohida samaradorlikni ta’minlayotgani kuzatildi. Ushbu tajribalar innovatsion boshqaruvning ta’lim sifatini oshirishdagi muhim omillardan biri ekanligini ko‘rsatdi. Tadqiqot natijalariga ko‘ra, innovatsion menejment tizimini muvaffaqiyatli tashkil etishda strategik rejalashtirish alohida ahamiyatga ega. SWOT tahlil orqali ta’lim muassasasining ichki imkoniyatlari va mavjud muammolarini aniqlash, SMART texnologiyasi yordamida aniq maqsadlarni belgilash hamda KPI indikatorlari asosida faoliyat natijadorligini baholash boshqaruv samaradorligini oshiruvchi muhim vositalar ekanligi aniqlandi. Ushbu metodlar ta’lim jarayonining sifatini muntazam nazorat qilish hamda rivojlantirish uchun amaliy asos bo‘lib xizmat qiladi.

Ayrim umumta’lim muassasalarida innovatsion boshqaruv elementlari joriy qilinayotgan bo‘lsa-da, ularning amaliy samaradorligi barcha hududlarda bir xil emas. Xususan, raqamli boshqaruv platformalaridan foydalanish ko‘nikmalarining yetarli shakllanmaganligi, pedagoglarning innovatsion faoliyatga tayyorlik darajasi pastligi va boshqaruv qarorlarida tahliliy yondashuvning sustligi ayrim muammolarni yuzaga keltirmoqda. Bu esa ta’lim tizimida boshqaruv madaniyatini yanada rivojlantirish zarurligini ko‘rsatadi.

1-jadval. Innovatsion ta’lim boshqaruvida qo‘llaniladigan zamonaviy menejment modellari va ularning tavsifi

Menejment modeli	Asosiy mazmuni	Ta’lim boshqaruvidagi amaliy qo‘llanilishi	Kutiladigan natija
Strategik boshqaruv modeli	Uzoq muddatli maqsadlar asosida boshqaruvni tashkil etish	Ta’lim muassasasi rivojlanish strategiyasini ishlab chiqish	Barqaror rivojlanish va aniq yo‘nalish
Transformatsion liderlik modeli	Rahbarning o‘zgarishlarni boshqarish va jamoani ilhomlantirish qobiliyati	Pedagogik jamoani innovatsiyalarga jalb etish	Motivatsiya va yuqori samaradorlik
Sifat menejmenti (TQM)	Doimiy takomillashtirish va sifatni nazorat qilish tizimi	Ta’lim jarayonining monitoringi va baholash	Ta’lim sifati oshishi
Raqamli boshqaruv modeli	Axborot texnologiyalari asosida boshqaruv	Elektron jurnal, LMS va monitoring tizimlari	Tezkor va shaffof boshqaruv
KPI asosidagi boshqaruv	Natijalarni ko‘rsatkichlar orqali baholash	O‘qituvchi va o‘quvchi faoliyatini o‘lchash	Natijadorlik va mas’uliyat oshishi
SWOT tahlil modeli	Kuchli va zaif tomonlarni tahlil qilish	Maktab faoliyatini ichki va tashqi baholash	To‘g‘ri strategik qarorlar
SMART maqsadlar modeli	Aniq, o‘lchanadigan maqsadlar qo‘yish	Dars va rivojlanish rejalari tuzish	Maqsadga yo‘naltirilgan boshqaruv

Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, innovatsion ta’lim boshqaruvi o‘quv jarayonining samaradorligini oshirish bilan birga pedagogik jamoaning professional rivojlanishiga ham ijobiy ta’sir ko‘rsatadi. Zamonaviy menejment yondashuvlari asosida tashkil etilgan boshqaruv tizimi o‘quvchilarning mustaqil fikrlashi, kreativ yondashuvi va ijtimoiy faolligini rivojlantirish uchun qulay muhit yaratadi.

Mazkur tadqiqot davomida innovatsion ta’lim boshqaruvi, zamonaviy menejment modellari hamda ularning umumta’lim maktablari faoliyatidagi ahamiyati ilmiy va amaliy jihatdan tahlil qilindi. Tadqiqot natijalari shuni ko’rsatdiki, bugungi globallashuv va raqamli transformatsiya sharoitida ta’lim tizimini samarali boshqarish innovatsion yondashuvlarsiz amalga oshirilishi mumkin emas. Chunki zamonaviy ta’lim muassasalari nafaqat bilim beruvchi maskan, balki doimiy rivojlanish, yangilanish va strategik boshqaruvni talab qiluvchi murakkab ijtimoiy tizim sifatida shakllanmoqda. Innovatsion menejmentning asosiy maqsadi ta’lim tizimida moslashuvchan, raqobatbardosh va natijador boshqaruv muhitini yaratishdan iboratdir. Shu nuqtai nazardan olib qaralganda, strategik rejalashtirish, transformatsion liderlik, sifat menejmenti, raqamli texnologiyalar va monitoring tizimlari zamonaviy boshqaruvning eng muhim tarkibiy qismlari sifatida namoyon bo’ladi.

Tadqiqot jarayonida Finlyandiya, Singapur hamda Janubiy Koreya kabi rivojlangan davlatlar tajribasi o’rganilib, ularning ta’lim tizimida qo’llanilayotgan boshqaruv mexanizmlari yuqori samaradorlikni ta’minlayotgani aniqlandi. Ayniqsa, pedagoglarning kasbiy mustaqilligi, innovatsion faoliyatni rag’batlantirish, raqamli boshqaruv platformalaridan foydalanish hamda strategik rivojlanish dasturlarining mavjudligi ta’lim sifatini oshirishga xizmat qilayotgani kuzatildi. O‘zbekiston ta’lim tizimida ham innovatsion boshqaruvni yanada takomillashtirish uchun rahbarlarning menejerlik kompetensiyalarini rivojlantirish, pedagoglarni innovatsion faoliyatga tayyorlash va boshqaruvning tahliliy mexanizmlarini kuchaytirish zarur hisoblanadi. Ayniqsa, ta’lim muassasalarida raqamli boshqaruv tizimlarini keng joriy etish, strategik rejalashtirishni amaliyot bilan uyg’unlashtirish hamda xalqaro tajribalarni milliy model asosida moslashtirish muhim vazifalardan biri sanaladi.

Darhaqiqat, zamonaviy ta’lim menejeri faqat ma’muriy faoliyatni olib boruvchi rahbar emas, balki jamoani rivojlantira oladigan, innovatsiyalarni qo’llab-quvvatlaydigan, pedagogik jarayonni samarali tashkil etadigan hamda o’zgarishlarga moslasha oladigan lider sifatida faoliyat yuritishi lozim. Bunday yondashuv ta’lim sifatining oshishiga, pedagogik jamoaning professional rivojlanishiga va o’quvchilarning ijodiy salohiyatini yuzaga chiqarishga xizmat qiladi. Tadqiqot yakunida shunday xulosaga kelindiki, innovatsion ta’lim boshqaruvi bugungi davr ta’lim tizimining barqaror rivojlanishini ta’minlovchi muhim omillardan biridir. Zamonaviy menejment modellari asosida tashkil etilgan boshqaruv tizimi ta’lim muassasalarining samaradorligini oshirish, sifatli ta’limni yo’lga qo’yish hamda xalqaro standartlarga mos raqobatbardosh kadrlarni tayyorlash imkoniyatini kengaytiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Shavkat Mirziyoyev. Yangi O‘zbekiston taraqqiyot strategiyasi. – Toshkent: O‘zbekiston, 2023.
2. Henri Fayol. General and Industrial Management. – London, 1916.
3. Peter Drucker. The Practice of Management. – New York: Harper & Row, 1954.
4. W. Edwards Deming. Out of the Crisis. – Cambridge: MIT Press, 1986.
5. Henry Mintzberg. The Nature of Managerial Work. – New York: Harper & Row, 1973.
6. Turg‘unov S. Umumiy o‘rta ta‘lim muassasalari direktorlarining boshqaruv faoliyatining nazariy asoslari. – Toshkent: Fan, 2006.
7. Toshboyev Sh. Innovatsion ta‘lim boshqaruvi: nazariya va amaliyot. – Toshkent: Iqtisodiyot, 2021.
8. Ziyavitdinova N., O‘rinov Y., Xayitov Sh. Menejment. – Toshkent: Tafakkur-Bo‘stoni, 2012.
9. Radjabova G.U. Oliy ta‘lim muassasalarining ta‘lim xizmatlarini rivojlantirish boshqaruvini takomillashtirish. // Oriental Art and Culture, 2023.
10. Radjabova G.U. Essence and Features of the Market for Educational Services. // Galaxy International Interdisciplinary Research Journal, 2023.
11. Rajabova G. Improving the Performance Management of the Higher Education System in the Republic of Uzbekistan. // Open Access Repository, 2022.
12. Saidova X.R. Quality of School Education and Factors of its Modernization. // Current Research Journal of Pedagogics, 2021.
13. Ustadjalilova X.A. Improving the Mechanisms of Curriculum Development in Educational Institutions. // Aktualnye nauchnye issledovaniya v sovremennom mire, 2021.
14. Madaminova X. Specific Aspects of the Development of Teachers’ Professional Development in Educational Institutions. // Open Access Repository, 2023.
15. Rahmonova M. Inson kapitali indeksi tushunchasi va O‘zbekistonda uni holati tahlili. // Interpretation and Researches, 2023.